

Mədəniyyətimiz

№ 15 (1383) 24 yanvar - 25 yanvar 2017-ci il

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ PREZİDENTİ YANINDA
KÜTLƏVİ INFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN
İNKİŞAFINA DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDU

QARDAŞ ELLƏR YERİNDƏMİ...

Sovet İttifaqının 70 illik tarixi ərzində qardaş türk xalqları ilə musiqi əlaqələrimiz çox zəif olmuşdur. Buna görə də həmin mədəniyyətlərin milli musiqimizdən uzaq olduğunu zənn edərək onların tətbiqinə girişməmişdik. Bu musiqi mədəniyyətləri barədə müəyyən elmi ədəbiyyat mövcud olsa da, təbii ki, onlardan yetərinə faydalanmağı da öz qarşımıza bir məqsəd qoymamışıdıq.

Yeri gəldikcə oğuz qrupuna daxil olan türk, türkmən, Krım tatarları və qaqauzların, eləcə də özbək xalqının nümayəndələri ilə asanlıqla anlaşma qura bilirdik-sə də, qıpçaq boyundan olan tatar, başqırd, qazax və qırğızlarla bir qayda olaraq, rus dilində danışib söhbətləşirdik. Xüsusilə, elmi və pedaqoji sahələrdə bir-birimizi dəqiq başa düşməkdən ötrü rus dilinin hakim mövqeyindən istifadə edirdik. Belə bir linqvistik vəziyyət türk dillərinin işləkliyini və qarşılıqlı əlaqələrini xeyli məhdudlaşdırır, ara-sıra nəzərə çarpan ortaq musiqi və mədəni dəyərlərimizi lazımınca öyrəni b mənalandıрмаq işinə də öz mənfi təsirini göstərirdi.

Efir dalğalarında təsadüfən səsləndirilən qohum xalqların melodiyalarını ola

bilsin ki, lap uşaqlıq çağlarından eşitmişəm. Hər halda, uzun müddət Orta Asiya folklor musiqisinə uzaq bir mədəniyyət hadisəsi kimi baxmış və o mənəvi sərvətin Azərbaycan ənənələri ilə genetik bağlılığını dəyərləndirə bilməmişdim. 25 yaşımda qazax və qırğız tələbələrə canlı ünsiyyətin məxsusi bir kommunikasiya şəraitində (yataqxana otağında) baş versə də, onlardan dinlədiyim xalq mahnıları üslub etibarlı ilə mənim gözlədiyimdən xeyli fərqli idi.

Belə bir şəraitdə qohum türk xalqlarının dil, etnoqrafiya və musiqi sənətinə sızan şərtlər yavaş-yavaş parlağa başlayır, özümüz dərk etməsək də, qan yaddaşımda doğmalığ hissləri ortaya çıxırdı.

Biz öz Azərbaycan musiqi nümunələrinə lad-məqam mövqeyindən yanaşmağa alışmışdıq. Digər xalqların musiqisini də həmin prizmada qavramağımız çox təbii idi. Qırğız və qazax melodiylarında major-minor diatonikasını müəyyən mənada təəccüblə qarşılamış, onların özünəməxsus olan digər cəhətlərini hələ duyub eşidə bilməmişdim. Türk xalq musiqi mədəniyyətləri arasındakı ritmik paralellər isə müvafiq nəzəriyyənin işlə

Milli musiqi Azərbaycan xalqının istedadını göstərir, nə qədər istedadlı xalq olduğumuzu dünyaya nümayiş etdirir.

İlham Əliyev.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

nilməməsi üzündən dərk olunmurdu.

Bununla da subyektiv təsəvvürlərim ilk anlarda özünü isə doğrultmadı və həmin musiqi mədəniyyətlərinə qarşı azacıq maraq hissim vardısı da, o da yavaş-yavaş soyuyub getdi. Halbuki müs-təqillik dövründə müxtəlif türk xalqlarının musiqisi ilə sıx və canlı təmaslarımızdan başlayaraq, onların Azərbaycan musiqisi ilə dərin və qırılmaz əlaqələri bəyan oldu və elmi maraqlarımızı da özünə cəlb etməyə başladı. Ayrı-ayrı dil və musiqi ünsürlərinin sızması yavaş-yavaş "suallı axınlar" əmələ gətirir, folklor musiqi əlaqələrinin qarşılıqlı şəkildə araşdırılmasını hazırlayırdı. Kaş ki, ünsiyyət və danışmalarımızın doğma dillərimizdə aparılmasına daha erkən başlayaydıq.

Türkmən folklorunun əks-sədaları

Türkmənistanda və ya türkmənlərin kompakt yaşadığı hər hansı bir mühitdə heç bir araşdırma aparmaq hələ mənə nəsi bilməmişdir. Lakin bəzi Türkmən xalq nümunələrinin konsert ifalarında (Moskva 1988, Ankara 1996, Bakı 2009) və ya konfrans iclaslarında dinləyə bilməmişdim. Bu folklor mədəniyyəti ilə elə ilk tanışlığım mənə parlaq təəssüratlar oyatdı və onun Azərbaycan xalq yaradıcılığı ilə əlaqədar haqqında əvvəlki təsəvvürlərimi xeyli dərəcədə dəyişdi.

Dinlədiyim folklor konserti Moskvada, SSRİ Bəstəkarlar İttifaqı nəzdindəki Ümumittifaq Xalq Yaradıcılığı Komissi-

yasının təşkil etdiyi Elmi-praktiki seminarın açılış gecəsində baş tutmuşdu. Konsertdə keçmiş müttəfiq respublikalardan ikisinin - Belarusun və Türkmənistanın elçiləri iştirak edirdi. Təbii ki, oğuz türklərinin çıxışları daha güclü və davamlı təsir buraxdı. İndiyə qədər "Ləle" (?), Dəvə sağımı nəğməsi, "Qodu-qodu" və "Ay derek" mövsüm mərasim oyunlarını yaxşı xatırlayıram.

Mərasim oyunlarının Azərbaycan folkloruna bu qədər yaxın və doğma olduğunu o vaxta qədər heç ağılıma da gətirə bilməmişdim:

*Ay derek, gök derek
Bizdən sizə kim gerek?*

Bu nümunə Azərbaycan uşaqlarının "Bənövşə" oyunu ilə birbaşa assosiasiya yaradır. Sadəcə, bənövşə sözü ilə qafiyə yaratmaq naminə ikinci misrada "derek" sözü "düşə" sözü ilə əvəz olunmuşdur.

*Bənövşə, bəndə düşə
Bizdən sizə kim düşə?*

O zaman ilk beyti sırf türkmən folklor nümunəsi kimi qəbul etmişdimsə, Abdulla Şaiqin uşaqlara həsr etdiyi bir şeirində onun, yəqin ki, Azərbaycan variantında da rast gəldikdə bir az düşüncələrə daldım. Ehtimal ki, hansısa Azərbaycan folkloru mühitində onun şifahi variantı da var imiş. Aradan 14 il keçmiş Abdulla Şaiqin şeiri ilə görkəmli yazıçı

və şairin 120 illik yubileyi ərəfəsində tanış oldumsa(2002), daha doqquz il sonra, yəni 2011-ci ildə qazax variantını qeyri-adi şəraitdə (Almatı və Aktau aeroportlarında!) özüm üçün üzə çıxardım. Bir kitabda isə onun özbəklər arasında yayılması barədə qısa məlumat əldə etdim.

Yabancı musiqişünaslar bir yana qalsın, bəzən türkmən mütəxəssisləri də dütdarda çalınan mukamlardan bəhs edərkən onların tipologiyasını kifayət qədər aydın şəkildə açıqlamır, muğamlarla mukamların fərqli janr-üslub xüsusiyyətlərini dinləyicilərin, ya da oxucuların öhdəsinə buraxırlar. Sonuncular isə özlərinin subyektiv təsəvvürləri əsasında həmin fərqi ya hiss edir, ya da çox vaxt heç görmürlər.

Halbuki dütdarda canlı-canlı dinlədiyim mukamlarla Azərbaycan muğamları arasında bu adlardan başqa, heç bir ümumi cəhət yoxdur. Hər halda janr cəhəti, qənaətlərimiz tamamilə doğru olmalıdır.

Mukamlar özlərinin bədii-estetik mahiyyəti etibarilə, muğamlarla deyil, epik

dastan sənətkarları olan Azərbaycan aşığılarının saz havalarına uyğundur. Bu qənaətim bilavasitə canlı musiqi ifalarından doğduğu üçün beynimə həmişəlik həkk oldu.

Azərbaycan aşığıları ilə Türkmən baxışlarının musiqi yaradıcılığı arasında oxşar cəhətlər tarixi genetik əlaqələrlə izah olunur. Bu sahədə aparılmalı olan müqayisəli təhlillər musiqi paralellərini daha dərinə və müfəssəl şəkildə üzə çıxara bilər. Oğuz mənşəli bu xalqların epik-ədəbi musiqi yaradıcılığı ilə ələ əyani tanışlıq da məsələni aydınlaşdırmağa yetər.

(Ardı var)

Fəttah Xalıqzadə

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
PREZİDENTİ YANINDA KÜTLƏVİ
INFORMASIYA VASİTƏLƏRİNİN İNKİŞAFINA
DÖVLƏT DƏSTƏYİ FONDUNUN
MALİYYƏ YARDIMI İLƏ

